

Nevjerojatno zrela debitantska knjiga

Jagna Pogačnik, *Jutarnji list*, 6.5.2015.

Vjerojatno nije najpametnije priznati, ako želim ostaviti dojam “objektivne” čitateljice, no ne mogu prešutjeti kako sam se na prvi pogled zaljubila u zbirku priča Korane Serdarević. Autoricu sam zapazila kao talentiranu kratkopričašicu, i to ne samo po dvije priče koje su već prošle filter kvalitete kao dobitnice nagrada “Ranko Marinković” i “Zlatko Tomičić”, već po svim onima koje imamo prilike čitati u časopisima i slušati na radiju. Proza Korane Serdarević odmah mi je zapela za oko i uho. Riječ je, dakle, o relativno afirmiranoj autorici, profesorici hrvatskog jezika i književnosti u jednoj zagrebačkoj gimnaziji i prevoditeljici, čija je prva knjiga priča objavljena u uglednoj nakladničkoj kući, pa sve djeluje kao jedna od rijetkih književnih storija s pozitivnim predznakom.

No, sav taj kontekst i ne bi bio važan da nema onoga što je u svemu tome jedino bitno - rijetko dobrih i doradenih priča koje sada čitamo u samostalnoj knjizi. **Korana Serdarević** rođenjem je Zadranka, što dijelu njezine proze daje prepoznatljivu mediteransku atmosferu, premda je to daleko od nekakve lokalne ili čak sentimentalne uronjenosti u rodni kraj. Godinom rođenja (1982.), pak, pripada generaciji čiji prvijenci često sadrže nešto od mladalačke nekritičnosti i razbarušenosti, a upravo je to ono čega u ovoj iznimno zreloj zbirci nema ni u tragovima.

Priče iz “*Nema se što učiniti*”, naime, bez obzira događale se one u zagrebačkim stanovima ili dalmatinskim kućama, komadići su univerzalnih ljudskih sudbina, životnih nijansi, uhvaćenih u trenutku kad likovi doista mogu pomisliti, kako to sugerira naslov, da se više ništa ne može učiniti, iako je jasno kako prostora za raznorazne manevre još uvijek ima, samo ih treba prepoznati i za njih pronaći snage.

Priče spadaju u skupinu onih koje ne trebaju velike teme i velike događaje, društveno-povijesni background ni snažne likove, jer se u njima osjeća vrlo jasna svijest o tome da se najveće drame i najsuptilniji preokreti događaju upravo u intimnim trenucima. Takve male, a zapravo velike i presudne trenutke bilježi ova autorica u pričama koje su unutar knjige vrlo inteligentno posložene, zbog čega čitava zbirka posjeduje rijetku unutarnju logiku i dinamiku, bez uspona i padova, što se ne viđa često u prvijencima.

Premda je njezin stil iznimno zavodljiv, pripovijedanje tečno, a rečenice stilski izbrušene, “*Nema se što učiniti*” nije “sretna” i bezbrižna knjiga, ali je istovremeno vrlo emotivna. Trenuci koje bilježi i koji je zanimaju oni su u kojima se brakovi, ljubavnici, majke i djeca,

braća i sestre, prijatelji, nalaze na onom rubu na kojem više nema vremena za kolebanje i baš zato je tako lako pobjeći, odustati, prepustiti se strahu i kukavičluku. Upravo to događa se likovima ovih priča i upravo su zbog toga toliko simpatično i uvjerljivo ljudski. Jer, čovjeku se lako može dogoditi da odustane od svog života i “razboli se na trećem semaforu”, nastavi živjeti u braku prepunom šutnje i prezira ili mu jednostavno prvo upoznavanje s partnerovom obitelji završi želučanim problemima.

Nakon toga kao da više nema povratka i mora se nastaviti živjeti u krletci, ili “haljini iz prošlog stoljeća” koja pomalo steže u struku, ali je ipak nastavljamo nositi.

Upravo zbog tog osjećaja sputanosti, u koji se često upliće i neka davna krivnja čiji se gorki okus ničime ne može isprati, likovi ovih priča ponekad su čudaci skloni nesanicima ili pak neobičnim i simboličkim navikama, poput ribara koji ulovljene ribe vraća u more, ali u pozadini svega toga, te stvarnosti koja je često mučna i obilježena pogreškama, pripovjedačica pronalazi one nijanse u kojima su emocije još uvijek primarne.

Priče Korane Serdarević nastoje uhvatiti trenutke u kojima je sublimirana nemogućnost razumijevanja i pasivnost s dugoročnim posljedicama, koja se poput prtljage prenosi iz jednog u drugi prostor i vrijeme, iz djetinjstva u starost, iz sjećanja u stvarnost, sa oca na sina...

Ukoliko ovoj zbirci treba neka usporedba, premda je sama po sebi dovoljno jaka da može i bez toga, reći ću kako sam sličan pozitivan osjećaj nakon čitanja imala sa zbirkom “*U što se zaljubljujemo*” Romana Simića i to zbog jednog važnog razloga - oboje pisaca majstori su iskazivanja onoga što nije izrečeno, emocija koje su ostale prigušene i rijetko postignutog idealnog spoja vrhunske pismenosti i senzibilnosti.

Hrvatski sjever i jug

Strahimir Primorac, *Vijenac*, 1.10.2015.

Premda je zbirka kratkih priča *Nema se što učiniti* debitantska knjiga, čitatelji koji prate suvremenu hrvatsku prozu znaju da njezina autorica **Korana Serdarević** nije književna početnica. Ta rođena Zadranka (1982), sada profesorica na jednoj zagrebačkoj gimnaziji, objavljuje priče u novinama, časopisima i na radiju, a dobila je i dvije relevantne nagrade. U opsegom nevelikoj knjizi u koju su uvrštene 24 priče jasno se vidi koliko je autorica bila strpljiva i radišna prije nego što je oblikovala zbirku, koliko je tesala zanat i dotjerala stil. Stoga u njoj ne samo da nema početničkih zamuckivanja i lutanja nego se ističe i do izražaja dolazi spisateljičina sposobnost zapažanja naoko sitnih, a zapravo kritičnih nijansi u međuljudskim odnosima i već dobrano formirana spisateljska ruka.

Korana Serdarević voli se baviti temama kao što su ljubav, prijateljstvo, odanost, mržnja i dr. Posrijedi su, naravno, ponajviše rubne ili konfliktne situacije koje nastaju u komuniciranju među likovima te koje onda utječu na njihovo ponašanje, odluke pa i konačnu sudbinu. U priči *Krletka* nakon deset godina braka i dvoje još male djece žena je pomalo umorna od posla i roditeljske brige, seks s mužem sada joj je „sumorna obveza“, a naporna joj je i svakodnevna kolotečina: „Stvari se spremaju, ljube se djeca, dižu se glasovi, sjeda se, liježe i ustaje. Uvijek je isto, ali lijepo je, misli.“ Poslije promašene izvanbračne veze i velikog razočaranja, odluči ipak spasiti brak. Muž, koji je shvatio što se zbiva, očekuje da će nakon što supruga odboluje rastanak „sve biti kao nekada“: „Moja slatka ptičica, moja ranjena grlica, moja ljubav. (...) Pjevat ćeš opet u svojoj krletci.“ On, za razliku od žene, zapravo ne shvaća simboliku krletke.

Sličnu ideju autorica razvija i u priči *Haljina iz krivog stoljeća*: „Muž mi je pametan i volim ga. Sve mogu i smijem, ali sve moram. Zajednica me davi, to je haljina iz krivog stoljeća.“ Na pitanje zašto podnosi takvu zajednicu, brak pun svađa, verbalnog nasilja i unutarnjih ožiljaka, odgovor stiže u završnom pasusu priče: ta „haljina iz krivog stoljeća“ postaje joj komotna kad popije „tri čaše vina“, „a to je često“. U priči *Nešto poznato* osnovna je karakterna crta glavne junakinje lijenost: voli navike i mirne dane, ne naginge velikim preokretima. S Leom, za kojega je već prvoga dana znala da se „nikad neće zaljubiti u njega“, ostala je u vezi „iz lijenosti da odbija nježnost“. Bila je svjesna da se svakoga može zavoljeti „ako s njime ostaneš dovoljno dugo“. I u ovoj se priči, kao u *Haljini iz krivog stoljeća*, ponavlja vrlo slikovita *odjevna usporedba*: „Leo je mogao biti bilo koji dobar i pametan muškarac, jasno. Ostala sam u vezi kao što se ostaje u hlačama koje ti ne laskaju figuri, ali su udobne i većina majica u ormaru odgovara im bojom ili teksturom. Ipak, te hlače nikada nisu ono što te čini

lijepom. Tako mi je s Leom.“ Dvoje protagonista teksta naslovljena *Lastavičje gnijezdopotpuna* su pak suprotnost junacima prethodne priče. Oni su okončali svoje razvode i upravo putuju automobilom u gradić na sjeveru Hrvatske da bi se ona upoznala s njegovim roditeljima. Oboje pokazuju sitne znakove nervoze – ona razmišlja je li prikladno odjevena za takav susret, a on nakon dolaska pita majku gdje je otac. Ali ne pokazuju nesigurnost ni strah iako je susret delikatan za sve njih. Dapače, iskazali su hrabrost i snagu volje da svladaju društvene predrasude i neugodnosti.

Jedna stara, trošna otočna kuća, čiji je prilaz obrastao travom i grmljem, vrt podivljao, a u dvorištu nema više ničega, definitivno je razdvojila muža i ženu (priča *Kuća*). Za kuću u kojoj je odrasla žena je duboko emotivno vezana; on pak na nju gleda hladno i nezainteresirano i svoj odbojni stav još potencira vulgarnim komentaram: „A u pičku materinu, ovo je stvarno mrtva kuća.“ Zanimljivo je da se istim takvim vulgarizmom, kojim se snažno poentira jedan krajnje negativan stav, završava i priča *Nuspojava*, o starom bračnom paru i velikoj promjeni koja se u postoperativnom razdoblju dogodila u Verinu ponašanju prema Stjepanu. U priči, koja prema kraju sve više naginje grotesci, ne samo da se gubi nekadašnja Verina toplina, odanost i ljubav nego se rađa i odbojnost, čak i mržnja u situacijama kad joj se Stjepan pokušava približiti onako kako je to nekad činio.

U zbirku je **Korana Serdarević** uvrstila i neke priče koje se zasnivaju na pomaknutim stanjima svijesti pojedinih likova ili, eufemistički rečeno, čudacima (*Jedini luđak ovdje, Kravosas, Stijena, Ptice*). Osobito je zanimljiv tekst *Vrag zna*; već taj frazem (u značenju teško, nemoguće je znati), stavljen kao naslov, sugerira čitatelju neobična zbivanja koja može očekivati. Ali i u samoj priči, u kojoj glavni lik/pripovjedač govori o svojoj „luđačkoj“ ljubavi prema lijepoj televizijskoj voditeljici, taj se frazem pojavljuje čak tri puta i njime se uvijek efektno poentiraju upravo one sekvencije koje se čine nelogičnim, racionalno neobjašnjivim. Ganutljive su i dvije priče o nasilju u obitelji. U prvoj, *Nema se što učiniti* pripovijeda se o ženi koju je muž pretukao pred djecom tako da je sva slomljena završila u bolnici, uz pripovjedačev cinično-tužni komentar da se tu „nema što više učiniti“; druga, *Kike, čuvaj se!* govori o djevojčici koju je majka alkoholičarka tukla cijelo djetinjstvo.

Krivnja i oprost tema je priče *Njena je kosa tamni oblak*. Žena osjeća krivnju, još od djetinjstva, jer nije pomogla prijateljici kad je trebalo. Priča *Blizu Jadrana* tematizira dječje prijateljstvo i izdaju, ali tako da dijete iz ponašanja starijih postaje svjesno svoga nekorektnog ponašanja. Od svih priča u zbirci *Buža* vjerojatno ima najsloženiju mrežu odnosa: tu se prepleću relacije dviju po karakteru i po životnim sudbinama različitih sestara, zatim njihovi

odnosi prema svekrvi, odnosno prema snahi, pa prema muževima i sinovima. Prisutna je i vječna tema dalmatinskih žena koje istodobno mole i proklinju more. Posljednja priča u zbirci, *Proći će*, govori o odnosu majke, koja je puna gorčine zbog promašena života, i njezine izvanbračne kćeri kojoj prijeti ponavljanje majčine sudbine.

U kratkim je pričama Korane Serdarević zastupljen i njezin dalmatinski zavičaj, i to ne samo u tematskom i ambijentalnom pogledu nego i u porabi lokalnog idioma u dijalozima, jednako kao i zagrebačka sredina, autoričino sadašnje boravište. S lakoćom oblikuje primjerene atmosfere, izraz joj je sažet, s elementima lirskoga i vrlo slikovit, tekstovi nabijeni emocijama. Za knjigu koja će doći nakon ove letvica je podignuta visoko.

Eto, opet život

Dorđe Krajišnik, *Oslobođenje*, 6.6.2015.

G. G. Márquez je svojevremeno govorio da je za pisanje najvažnije uhvatiti prvu rečenicu. Sve prije toga jeste proces traganja za onom niti koja omogućava piscu da uskoči u ritam priče ili, preciznije govoreći, da odredi pravi prvi ton kojim će pričalačka simfonija otpočeti. Da taj proces nije ni najmanje jednostavan, jasno je svakome ko se ikada upustio u pisanje. Prva asocijacija koja se javi, onaj inicijalni treptaj koji ispiše prve konture misli, gotovo uvijek određuje cjelokupni tok svakog teksta. Iz tog razloga se mnogo puta pokušava pokrenuti neka pripovijest, uvijek se oko one prve rečenice, kao nekakvog temelja budućoj rečeničnoj građevini, roje različite mogućnosti, sve dok jedna zaista ne zablista, drugačija i snažnija od ostalih. Ne želim ovdje mistificirati samo pisanje – ono često jeste samo posao, kao i svaki drugi – ali nemam dilemu da ono ipak ponekad podrazumijeva predaniju potragu i promišljanje. Naravno, činjenica uspješno uhvaćene prve rečenice ne znači ništa sama po sebi ukoliko autor nije kadar da cjelokupan tekst u tom, otkrivenom, ritmu spretno dovede do kraja. Ponekad se nakon tog otkrovenja i uzleta pripovijest veoma brzo strovali u nemogućnost da bude dovedena, u istom intenzitetu, do svog "prirodnog" potonuća. Tada nema pomoći. Pripovijest treba baciti na đubrište rukopisa, ili onu prvu rečenicu pohraniti u nekakav autorski trap, da tamo klija i čeka mogućnost drugačijeg uobličjenja. Najgore od svega jeste takvom tekstu pokušavati vještački udahnuti ono što mu nedostaje, tačnije stvarati oko njega oreol uspješnosti. Koliko god to nastojanje bilo snažno, tekst će se uvijek sam od sebe opirati, pokazujući tačno gdje se nalazi napuknuće koje narušava skladnost njegove strukture.

Prva rečenica

Otuda proizlazi i eventualni zaključak da je tekst živo tkivo koje se opire i samom svom autoru, tjerajući ga, ako je ovaj senzibilan na tu vrstu poziva, da insistira na uobličjenju koje neće ostaviti mogućnost odstupanja od onog, već nekoliko puta pominjanog ritma višeg reda. Jer, kako je pisao [Mirko Kovač](#), mene knjiga opija i baca u vrtlog, pogotovo kad su podaci poređani kako valja, kad su činjenice jasne, kad je stvarnost tajanstvena, kad sam opčinjen čudom koje se, ulaskom u knjigu, preobrazilo u čudesno, kad je sve nedokučivo, sve misterija, a sve tačno. Sve to jeste plod dobrog početnog uzleta pripovijedanja, ali i znalacke težnje da se ono što je na taj način spoznato, održi na istoj talasnoj dužini, bez padova i šumova. Ponovo se, da bismo zatvorili krug, vraćamo na Gabu koji svoju misao o prvoj rečenici proširuje time što ističe kako je iz tog razloga, iz teškoće da se počne pisati, mnogo teže pisati

knjigu pripovjedaka negoli roman. One su kraća forma i podrazumijevaju da se iznova, i iznova traga za početkom. Dok je roman, ipak, forma širih razmjera koja ne podrazumijeva, bar ne tako često, vraćanje na početnu poziciju traganja. U romanu se jednom uhvaćena nit, bez obzira na to gdje priča zalazila, dugoročnije rasteže, a u knjizi priča pisac se mora mnogo više puta zapitati kuda dalje i kako ponovo početi.

U tom hvatanju prve rečenice, čini se da leži problem mnogih neujednačenosti u knjigama priča. Dakako, nije ni najmanje laka stvar uspjeti sastaviti knjigu od nekoliko pripovjedaka od kojih će svaka biti u potpunosti uspješno izvedena. Tačnije, knjigu u kojoj se neće osjetiti padovi koji svjedoče autorovoj nemogućnosti da se u svakoj priči dostigne autentičan pripovjedni glas. Posebno to može biti vidljivo na onim pričama koje iziskuju klasičniju sižejnu postavku, postizanje gotovo romaneskne strukture na malom prostoru, te pažljivu gradnju svih aktera priče. Preciznije govoreći, da se u potpunosti ima na umu ono važno "pravilo" da niko u priču ne ulazi slučajno. Majstorija je izvesti jednu takvu priču do kraja, a ostati od početka do kraja dosljedan. U našoj književnosti to je pošlo za rukom [Filipu Davidu](#), čije priče veoma često jesu razrađene kao mikroromani, i vi u svaku ulazite sa izvjesnom strepnjom od njene unutrašnje snage. Kada su pak u pitanju pripovjedne forme reflektivnijeg tipa, one gdje se ne insistira na klasičnim pripovjedačkim modelima, već se nastoji u nekakvim gotovo oniričkim zapažanjima ispisati priča, problem neujednačenosti je još izraženiji. Često se autori, kažem to jer je ovaj tip priča veoma aktuelan na našim književnim prostorima, u takvim pokušajima prepuste nekakvoj stihiji, iz koje proizlazi da su priče samo ono što se iz sebe izbacilo. A nikako planirani rad na stvaranju strukture koja može ponuditi neki drugačiji pogled na stvarnosti. Intimna, dnevnička ispisivanja u takvoj prozi veoma često prelaze granicu dobrog ukusa, pa se šokiranjima pokušava nadoknaditi ono što u zanatskom smislu pričama nedostaje. Ili, kako reče kolega Edin Salčinović, kome može biti šokantno što je neka autorica u jednoj priči uvela lik žene koja jedno jutro na posao odlazi bez gaća? Malo kome, osim ako ne računamo na obimnu mediokritetsku malograđansku književnu kliku.

Knjiga "*Nema se što učiniti*" **Korane Serdarević** sadrži dvadeset četiri kratke reflektivne pripovjedne forme koje se dotiču različitih životnih odnosa među ljudima. Znam da zvuči obično i glupo. Po čemu su to specifični "životni odnosi među ljudima" baš u ovim pričama? Za razliku od obilja proze, koju na našem književnom prostoru pišu autorice, **Korana Serdarević** uspijeva - u propitivanju lomnih životnih trenutaka, bilo da su izazvani iznenadnim bolestima, ljubavnim raspadanjima, porodičnim sukobima - postići zavidan nivo koherentnosti u dovođenju priča do njihovog svršetka. Ova autorica ne pušta svoje priče da se

lomataju u stihijskim prostorima autorskih refleksivnih smutnji, već ih nastoji pripovjedački vješto voditi od početne do krajnje tačke. To ne znači da ona uspijeva u svakoj priči postići u potpunosti isti efekat, ali u znatnom broju njih pokazuje zanatsku sposobnost u oblikovanju kratkih prozних formi sa snažnim efektom. Odnosno, priča nakon kojih ne ostanete u blaženoj otupljenosti, ne znajući uopšte zašto ste si priuštili "zadovoljstvo" čitanja. Serdarević, dakle, ne ulazi u priču da bi se intimno otvorila pred čitaocem, olakšala dušu zbog nerazumijevanja od svijeta u kojem živimo, već propitujući različite emotivne odnose, njihova preplitanja i gušenja, nastoji ponuditi pripovjedački pomjerenu perspektivu posmatranja. Odnosi između likova u njenim pričama poživaju, naizgled, na običnim i svakodnevnim nedoumicama i razmjericama, u kojima autorica vješto pronalazi pukotine koje jesu zametak katastrofe. Onoga trenutka kada se pukotina ukaže, kada se njeno prvo napuknuće razmagli, autorica nas vodi na putovanje kroz sve bezizlazne komplikovanosti ljudskog života i odnosa koji iz njega proizlaze. Pitanje koje uvijek ostaje kao nekakav oreol u ovim pričama jeste: zašto su odnosi među ljudima tako nemogući? Zar se ne može sve učiniti jednostavnijim, zar se mora uvijek dostići nepodnošljiva razina boli i propadanja.

Pa i u onim pričama u kojima protagonisti izbjegnu potpuni slom, iako je sve na njega ukazivalo, autorica nam ostavlja prostora za strepnju. Svjedočeći svoj nestalnosti života, njegovoj nepredvidivosti i strahotnoj praznini koja ostaje nakon što, samo trenutno, prođe opasnost.

Iznenadenje

Posebno je važno kazati da **Korana Serdarević** u knjizi "*Nema se što učiniti*" uspijeva vješto mijenjati pripovjedne perspektive, pa čak i unutar jedne priče po nekoliko puta. Time se postiže znatna dinamičnost priča, ali se i prenebjegavaju moguća upadanja u dosadu i pravolinijsko kretanje. Uz to, a možda i kao najvažnije, treba dodati da su priče iz ove knjige dovedene do nepredvidivosti, da čitaoca mogu iznenaditi i da njihovi krajevi često jesu istinski obrati koji se snažno zabijaju u čitalački dojam rušeći svako unaprijed zadano očekivanje. Imajući na umu da je ovo prva knjiga Korane Serdarević, te da je njome pokazan zavidan talenat u pričanju, od ove autorice bismo mogli očekivati još dobrih knjiga. Naravno, sve to pod uslovom da ona odluči u budućnosti istraživati i druge pripovjedne staze, a ne kretati se samo onom koju je svojom prvom knjigom utabala.